

Prvi kongres o proizvodnji ljudske hrane u Jugoslaviji

Štampa, radio i televizija kao sredstva javnog informisanja obavještaivali su javnost o Kongresu proizvodnje ljudske hrane u Jugoslaviji održanom 10—13. septembra 1975. godine u Novom Sadu. Namera mi je izneti saopštenja i utiske sa ostvrtom na rad i zaključke Sekcije za proizvodnju i preradu ribe.

Kongres je organizovan preko Saveza inženjera i tehničara Jugoslavije. Značaj organizacije i rada Kongresa proistekao je iz nužnosti zadovoljenja hranom ljudskih potreba, ekonomske razmene dobara i sirovine za preradu. Unapređenju proizvodnje ljudske hrane na Kongresu dat je vanredno veliki značaj činjenicom da se održavao pod pokroviteljstvom druga Tita.

Otvaranju Kongresa prisustvovali su brojni visoki društveno-politički funkcioneri federacije, republika i AP Vojvodine. U svojim pozdravnim istupima pozdravili su opravdanost održavanja Kongresa i pogodno vreme u koje se održava. Kongres treba da utvrdi pravce i ciljeve za intenzivniji razvoj proizvodnje ljudske hrane. Održava se u vreme utvrđivanja pravaca razvoja u dugoročnom programu, u vreme potrebe velikih količina hrane, što je utvrdila prošle godine svetska konferencija o hrani u Rimu. Proizvodni uslovi naše zemlje omogućavaju poljoprivrednu proizvodnju širokog asortimana uz pratnju industrije mašina i prerade.

Merama ekonomske politike, primerno cenama i razvojnim premijama, sporazumima i dogovorima potrebno je unapređivati agrarnu politiku na zadacima X Kongresa SKJ.

Razvoj poljoprivrede u našoj zemlji preko kombinata dao je svetske rezultate u proizvodnji. U svetu se danas nedovoljno hrani jedna četvrtina ljudskog roda, dok 400.000.000 ljudi gladije. Otuda je proizvodnja ljudske hrane osnov opstanka. Dva pravca su osnov proizvodnje ljudske hrane, i to; u svakoj zemlji stvoriti uslove za proizvodnju hrane i u međunarodnoj saradnji vršiti razmenu i pomoć. Dekan Poljoprivrednog fakulteta u Zemunu, Života Popović, pozdravljajući Kongres istakao je, da fakultet upisuje 92. generaciju stručnjaka za proizvodnju hrane i tako doprinosi teranju aveti gladi sa naših pragova. Izneo je primere o posledicama gladi, organizovanost i brigu društva da se iste ne ponove.

Posle pozdrava Kongresu, podneti su uvodni referati:

Stanojević Milorad, potpredsednik SPK, obrazlažući referat: Proizvodnja ljudske hrane u svetu i kod nas istakao je, da je Konferencija o hrani u Rimu dala smernice i impuls za brigu, razradu i unapređenje proizvodnje. U zemljama u razvoju ostvaruje se samo jedna trećina hrane u odnosu na razvijene zemlje. Porast proizvodnje hrane ne ostvaruje se u nerazvije-

nim zemljama sa brojnim stanovništvom, tamo gde je najpotrebnija, već u razvijenim zemljama koje imaju po stanovniku 20% više kalorija od fizioloških potreba čoveka. U našoj zemlji treba uzeti kurs da se u narednom periodu eliminiše uvoz hrane i učini napor za njezin izvoz. Povećan izvoz hrane je veza sa zemljama u razvoju i potreba formiranja strateških rezervi. Zaključno daje ove poruke Kongresu:

1. Proizvodnja ljudske hrane postaje ključno svetsko pitanje, posebno od 1972. godine kad je proizvodnja u svetu opala za 330 miliona tona. Uz pretpostavku da poljoprivredna proizvodnja raste za 25% godišnje biće 26 zemalja sa 400 miliona stanovnika u gladovanju.

2. Centralni problem je ubrzanje stope rasta poljoprivredne proizvodnje na dalekom i bliskom Istoku i u Africi.

3. Značajna je uloga naše zemlje u povećanju proizvodnje hrane radi oslobodavanja od uvoza i pomoći zemljama u razvoju.

4. Značajni su rezultati i iskustva u industrijskoj proizvodnji hrane preko velikih kombinata i to pobuđuje svetski interes. Zato to koristiti šire u vlastitoj primeni i pomoći nerazvijenim zemljama.

Ivo Kuštrak, predsednik Saveznog komiteta za poljoprivredu, podneo je referat »Društveno-ekonomski uslovi razvoja poljoprivrede«. U poslednje 2 godine znatno je oživljavanje poljoprivredne proizvodnje u nas, posle izvesne stagnacije pre toga. Tako je u 1973. godini porast za 7%, u 1974. godini za 6,6%, dok je pre porast poljoprivredne proizvodnje bio 3,3%. U perspektivnom razvoju predviđa se ukupan prosečni porast za 4% godišnje. Ekonomski položaj poljoprivrede u poslednje 2 godine je popravljen, što pokazuje stopa akumulativnosti 6,2% i bolja je od ostale privrede, da bi u ovoj godini pala na 5,7%. Premije u poljoprivredi bile su 2,66 milijardi u 1974. godini ili 5,8% od vrednosti proizvodnje.

Premije su stabilizirajuće delovale na cene poljoprivrednih proizvoda koje su bile prosečno niže nego kod drugih grana privrede, a veće su za 12% u usporedbi 1973—1974. godina. Produktivnost poljoprivrede u 1974. godini bila je dobra. Na 9. smu mestu u svetu po ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji. Društveni sektor u proizvodnji pšenice je na 2. mestu u svetu. Ispred nas je Holandija sa 55 mtc/ha, a mi imamo 46,6 mtc/ha i Vojvodina posebno sa 45,3 mtc/ha u proseku na društvenom sektoru proizvodnje pšenice. U proizvodnji kukuruza smo na 6. mestu, a u proizvodnji suncokreta na 3. mestu u svetu. Proizvodnja suncokreta jako oscilira, pa je nužno ustaljenje radi eliminisanja uvoza. U proizvodnji šećerne repe i šećera bili smo slabli u 1972. godini, a u 1974. godini postigli smo 512.000 tona kao znak povećanog trenda

proizvodnje. U 1974. godini proizvedeno je više od 1.000.000 tona mesa uz sve teškoće i pokazan veliki potencijal ove proizvodnje. Do 1980. godine planira se proizvesti 6,5 miliona tona pšenice ili 46 mtc/ha i kukuruza 13 miliona tona. Potrebno je da do kraja godine udruženi rad, stručne i naučne službe verifikuju programe razvoja u dogovorima i sporazumima. To je nužno da se osigura realno planiranje i ostvarenje, a ne da bude kao u planu 1971—1975. godina kad se mislilo da je dovoljno proizvesti 5 miliona tona pšenice, a tek je 6 miliona tona u 1974. godini zadovoljilo potrebe.

Slavko Borojević, profesor Poljoprivrednog fakulteta Novi Sad, izneo je mesto i ulogu nauke u proizvodnji ljudske hrane. Nauka ima zadatak proizvodnje novih sorti u biljnoj proizvodnji, novih rasa stoke u stočarstvu i mikro-organizama. Primena heterozisa u proizvodnji suncokreta i kukuruza, te ukrštavanja kod svinja i teladi stvara genetski kapacitet velikih razmera. Svinje su u mogućnosti da daju 20—22 praseta, dok sada daju 10—12 komada godišnje. Kokoši mogu da nose 260 jaja godišnje, a mikrobi u vrenju bolje deluju i bakterije penicilium pospešuju proizvodnju gljiva. Te mogućnosti sledi i naša nauka. Promašaj generacije je što nije stvorila genetske kapacitete u povrćarstvu. Danska i Švedska su stvorile rasu Landras za svetsku proizvodnju. U razvoju i proizvodnji cvečarstva uvozimo sve, a možemo sami proizvoditi od semena do treseta. Danas se govori o »Hromosomskom inženjeringu«, odnosno manipulisanju hromosomima kao nosiocima nasledstva. Postoji mogućnost i supstitucije hromosoma kao drugi veliki napredak nauke o nasleđivanju. Fuzija poliplasta dvaju i više stanica omogućava stvaranje novog organizma, kao što je postignuto kod porodice Nikocijana gde spada i duhan. U stočarstvu su individue vrlo plodne ali je kratak period njihovog korišćenja. Zato se vrši transplantacija jaja od mladih recipijenata i tako produžuje vreme korišćenja. U primitivnoj proizvodnji osnovna su dva faktora klima i zemljište. U savremenoj proizvodnji važan je treći faktor uz klimu i zemljište, a to je sorta i agrotehnika. Kad su prva dva faktora zadovoljena do izražaja dolazi sorta kao korišćenje genetskog potencijala uz agrotehniku, delujući na nepromenljive faktore klime i zemljišta. Kod pšenice faktorom sorta povećani su prinosi od 30 na 46% po ha.

U tehnologiji prerade poljoprivrednih proizvoda smo u zaostatku. U razvijenim zemljama od kukuruza se prerađuje skoro sve ili šta se hoće. Mi smo u tome zaostali. Na minus 35° C meso se može dugo držati bez promena, kao i uticajem soli i polifosfata. Dostignuće nauke treba pretvoriti u proizvodnju. To mogu naučni kadrovi. Tu smo slabi, jer na 10.000 stanovnika imamo 6 naučnih radnika. U tom pogledu vodeće zemlje su ČSSR, Francuska i Švedska, dok su srednje Mađarska i Bugarska. Mala su nam i ulaganja u nauku jer na nju trošimo svega 0,5% nacionalnog dohotka. Nauka neće biti pokretačka snaga proizvodnje dok se u svakom investicionom zahvatu ne obezbedi deo sredstava za nju. Budžeta više nema

da deli sredstva, a aktuelne su interesne zajednice kao davaoci sredstava i nauka kao primalac sredstava i izvršilac programa.

Od 4 dana trajanja Kongres je prvi i poslednji dan radio u plenumu, a 2 dana u sekcijama. Ukupno je radilo 9 sekcija, a treća sekcija bila je proizvodnja i prerada ribe. Uvodne referate podneli su Dušan Davidović, privredni značaj ribarske proizvodnje i perspektiva razvoja ribarstva, i Ivan Nemarnik, morsko ribarstvo kao faktor u proizvodnji hrane. Osnovne intencije referata su da je potrošnja ribe u nas 2,6 kg po stanovniku, a planira se do 1985. godine 7 kg potrošnje po stanovniku. Pravci razvoja su:

- Povećanje morskog ulova,
- Povećanje proizvodnje u slatkovodnom ribarstvu,
- Organizacija akvakulture u ribarstvu, posebno na Jadranu,
- Organizacija okeanskog ribolova.

Zahtevi za sistemske mere u ribarstvu polaze od nemogućnosti vlastitih sredstava za razvoj, pa se rešenje traži u razvojnoj premiji kao kod šećera i ulja, troškovni princip u cenama ribe i oslobađanje od carine kod uvoza brodova i opreme. Greška je što je morsko ribarstvo zapušteno u smislu brodova za ulov i opreme, a vršimo izgradnju okeanskih brodova. Podlegli smo trgovačkom mentalitetu uvoza morske ribe i ribljeg brašna. To se odražava na cene kao u slučaju ribljeg brašna kad je usled slabog ulova u Peruu cena brašna skočila sa 500 do 700 dolara po toni. U prvom petogodišnjem planu i nešto kasnije smatrali smo razvoj industrije konzervi kao unapređenje jadranskog ribolova. Zato je industrija konzervi prekapacitirana, a nismo razvijali ulov i proizvodnju. Otuda u ribljem brašnu i u ulju imamo 99% uvoza, te smrznute ribe 25—30% od potrebnih količina. Sada u moru ulovimo oko 30.000 tona, uglavnom kočarenjem. U špici sezone ograničava se ulov plave ribe, jer se ne može uskladištiti. Zato treba oceniti da li je realno uvozom podmirivati potrebe ribljeg brašna ili ulovom i preradom u riblje brašno umanjivati uvoz. Naročito jer je ulov u Peruu snižen, a treba 5—6 kg ribe za 1 kg brašna. To je pitanje ekonomike i stimuliranja proizvodnje. Više od 20 godina dajemo Italiji priobalni ribolov što treba vremenom odstraniti uz razgraničenja područja, unapređenje akvakulture i morskog ribarstva. Okeanski ribolov ima više aspekata kao što su ulov, kadrovi, prerada i drugo.

Cvjetan Bojčić rezimirao je pred Sekcijom referat »Potrošnja ribe u zemlji i mogućnosti unapređenja slatkovodnog ribarstva«. Ustvrdjuje da je riblje meso ukusna i kvalitetna hrana, što potvrđuje sastavom hraniva ribljeg mesa koji ne zaostaje za svinjskim i govedim mesom. Međutim, nominalna cena kilograma ribe je jeftinija od mesa stoke. Ipak cene ribe treba da prate cene ostalih mesa radi osavremenjavanja i unapređenja slatkovodnog ribarstva. U FAO smatraju da će se do 1985. godine ribarstvo povećati za 5 puta a do 2.000. godine za 10 puta. Smatra da je razvitak slatkovodnog ribarstva za 7% godišnje spor

i da nas prestižu istočne zemlje. Na brži razvitak utiču sistemske mere koje treba doneti. Mogućnosti bržeg unapređenja su velike jer imamo 40.000 ha za pretvaranje u ribnjake, u pojedinačnoj proizvodnji postizemo 2—2,5 hiljade kg/ha što omogućava opštu orijentaciju na prosečnu proizvodnju 2.000 kg/ha u srednjoročnom programu.

Ukupno je sekciji pripremljeno 22 referata i koreferata, od čega je veći broj u toku dva dana rada prezentiran i od prisutnih diskutiran. Sve je to sažeto u ukusno opremljenu knjigu »Proizvodnja i prerada ribe« sa 170 stranica izdano od organizatora Kongresa.

Prvom danu rada Sekcije prisustvovalo je 32 učesnika, među kojima profesori ribarstva na fakultetima, poznati stručni radnici i afirmisani proizvođači. Većina učesnika u diskusiji, posebno profesori dr Aganović Mašo i Apostolski Kiro, zamerili su organizatorima zbog slabe posete stručnjaka iz proizvodnje kao rezultat slabe obaveštenosti što je slučaj u Makedoniji, te da u referatima nije bilo izlaganja o plasmanu i prometu ribe i o novim načinima proizvodnje kao što su kavezi. Objašnjenje ovome je da pri određivanju i raspodeli tema Udruženja ribara nisu konzultovala širi krug svog članstva, pa se desilo da izvestan broj predviđenih tema nije obrađen iako su pojedinci prihvatili zaduženje. To je slučaj sa interesantnim temama koje su bile predviđene za obradu kao što su: »Organizacija tržišta ribe, priprema i prezentiranje ribe potrošaču« i »Higijensko-zdravstvene mere u borbi za povećanje prinosa u slatkovodnom ribarstvu«. Uz izraze zamerki i žaljenja da ove i još neke teme nismo čuli, verujemo da će zaduženi autori naći načina da o njima izveste preko ovog časopisa.

Sumirajući materijale, izlaganja i diskusiju, komisija za zaključke Sekcije dala je ove smernice koji su ušli u rezoluciju Kongresa. Mogućnosti proizvodnje ribe u nas do 1985. godine su ove:

- U slatkovodnom ribarstvu 73.000 tona
- U morskome ribarstvu, Jadrana 45.000 tona
- U morskome ribarstvu, okeanu 150.000 tona

Ovakvom proizvodnjom povećala bi se potrošnja ribe po stanovniku sa 3 na 7 kg godišnje po stanovniku. Da bi se realizovala predviđena proizvodnja potrebno je obezbediti ove mere:

- a) Razvojnu premiju i komponentu kako je to u Samoupravnom sporazumu predviđeno,
- b) Da se i ribarska privreda uključi u sistem korišćenja reeskontnih kredita kod Narodne banke,
- c) Da se pri formiranju cena ribe iz proizvodnje prizna troškovni princip.

U Samoupravnom sporazumu ribarska privreda nastojat će da reši sledeća pitanja:

- a) Osnivanje samoupravne Poslovne zajednice kao jedinstvene organizacije svih članica koje su zainteresovane za razvoj slatkovodnog i morskog ribarstva u zemlji,
- b) Programiranje i način financiranja obrazovanja kadrova svih profila potrebnih ribarstvu,
- c) Objediniti programom rad naučnih institucija koje deluju u ribarstvu radi postizanja boljih naučno-istraživačkih efekata za primenu u ribolovnoj praksi.

Poslednjeg dana rada na plenarnom zasedanju Kongres je saslušao izlaganje predstavnika sekcija o njihovom radu i zaključcima, saslušao i usvojio rezoluciju Kongresa, uputio telegram drugu Titu i saslušao završnu reč predstavnika organizatora Kongresa.

Materijali Kongresa čine 10 knjiga sa 330 referata i koreferata od 650 autora, koje su saslušali i pretrgli 2.000 učesnika Kongresa.

Iznoseći koncizno što sam čuo i naučio prisustvujući četvorodnevnom radu Kongresa, namera mi je upoznatii širi krug ribarskih radnika sa osnovnim saznanjima, potrebama i programima kompleksa proizvodnje ljudske hrane u nas, gde se dostojno mesto, uloga i očekivanja daju ribarskoj privredi.

Ilija Bunjevac

